

\*\*\*\*\*

# BÜLBÜLÜN NAĞILI

\*\*\*\*\*

Elçin

-----

Dan ötdü, gün doğdu və həmin gün birdən-birə bu büllur çilçıraqın, bu qızıl şamdanların, Təbriz ustalarının düzəltdiyi bu gümüş pəncərə şəbəkələrinin parıltısı basma kağıza düşmüş sarı mürəkkəb damcısı kimi yayıldı, yayıldı və yox oldu, bu xalıların, gəbələrin alışıb-yanan rəngləri, mütəkkələrin, döşəkcələrin üzünə çəkilmiş, qapı-pəncərələrə tutulmuş Çin ipəyinin, hind mahudunun işıltısı, qız-gəlinin barmaqlarını, biləklərini, bellərini, boyunlarını, qulaqlarını, oğlanlarını xəncərlərinin qınını, dəstəyini bəzəyən ləl cəvahiratın şöləsi gözdən itdi, kəniz-qaravaşların gizli bir hüznə onunçün oxuduqları mahnıların, çaldıqları udun səsi tamam eşidilməz oldu və hər tərəfi bir bozluq bürüdü və bu hər tərəfi bürümüş bozluq get-gedə işıqlandı, şəffaflandı və bu işıq o kiçik, kimsəsiz yetim uşağın solğun cöhrəsi göründü.

Neçə gün idi ki, o kəniz-qaravaşın onunçün oxuduğu nəğmələrin nəfəsində, çaldığı udun səsinə həmin gizli hüznü vücudunun hər bir hüceyrəsi ilə hiss edirdi, qız-gəlinin gözünün dibinə çökmüş kədəri duyurdu, oğlanların bir-birinə baxışında sahibsiz qalmış bu cah-cəlalın üstündə gələcək əlbəyaxalar ehtirasının qılgımlarını sezirdi.

Neçə gün idi ki, elə bil kimlər isə yorulmurdu, Dədə Qorqudun sözləri ilə onun qulağına pıçıldayırdı: «- Qız-gəlinin qas-qas gülməz oldumu?; qızıl xına ağ əlinə yaxmaz oldumu?».

Bu kimsələrin pıçıltısında açıq-aşkar bir şadlıq vardı, elə bil ki, illərin həsəd yükündən qurtulmuşdular, uzun-uzun illər boyu bu sözləri demək yanğısı, həsrəti sona yetmişdi və indi elə bil ki, tanrılarına şükür eləyirdilər, ürəkləri rahatlanırdı, pıçıldayırdılar, pıçıldayırdılar: -

«Ağbirçəkli arvadların bildir-bildir ağlayacaq, qaza bənzər qız-gəlinin gözünün yaşını tökəcək, acı dırnaq ağ üzlərə aldı-çaldı salacaq, al yanaqlar

dartılacaq, qarğı kimi qara saçlar yolunacaq, ağ çıxarılacaq, qara donlar geyiləcək, ağ-boz atlarının quyruğu kəsiləcək, igidlərin qara geyib göy sarıyacaq, ev-eşiyində şivən qopacaq».

Sonra o, bu pıçıldayanların səsindeki ehtirasdan, şövqdən, hərislikdən tanıdı ki, bunlar uzun-uzun illər boyu ölüb getmiş mal-dövlət sahibləridi, tanış-bilişlərdi və bu açıq-aşkar hiss olunan şadlıq da onu deyirdi ki, axır ki, sən də axırın çatdı, axır ki, səninki də qurtardı; onların sifətini gözünün qabağına gətirə bilmədi, üzlərini görmədi, amma hamısını tanıdı; bunların bir çoxunu o, talamışdı, bir çoxunun qızılı, das-qaşı, kəniz-qaravası, qulbeçələri sonradan onun olmuşdu, yığılmışdı, yığılmışdı, yığılmışdı.

Neçə gündü ki, onun üçün ünüm ünlə, sözüm dinlə deyiləsi, bir qüvvə, bir pənahgah, imdad yeri yox idi, hər şey qurtarırdı, təkcə bir boşluq vardı, dibi görünməyən bir quyu vardı və o, bütün vücudu ilə hiss edirdi ki, bu qaranlıq quyunun dibinə uçmağına lap az qalıb, çünki xanlar xanı Bayandura da qalmamışdı bu dünya və Dədə Qorqud boy boylamışdı, söy söyləmişdi, oğuznamə düzmüşdü və belə demişdi: « - Onlar dəxi bu dünyaya gəlib keçdi. Karvan kimi qondu köçdü. Əcəl aldı, yer gizlədi, fani dünya yenə qaldı. Gəlimli, gedimli dünya. Son ucu ölümlü dünya».

Neçə gündü ki, o ölürdü, bunu hamı bilirdi və bunu o özü də bilirdi, yolüstü qonaq idi; azar-bezar söhbəti deyildi bu, qocalıq idi, elə bil ki, son payıza qalmış ağac idi, canının suyu qupquru qurumuşdu, şaxələri, qol-budağı qupquru qurumuşdu, və bədən də təkcə bu qupquru qurumuş ağacdən ibarət idi, bir damcı da su yox idi və bu ağac bu saat ovulub-töküləcəkdi, bir torba ovuntu olacaqdı.

Və birdən-birə onun ölüm taxtını hər tərəfdən bürümüş bu sarı qızıl parıltısı, ləl-cəvahir ışıltısı yox oldu, bir şəffaflıq yarandı və bu şəffaflıq içində bu təmizlik, paklıq içində o yetim uşağın solğun çöhrəsi göründü.

O, pərqu yorğan-döşəkdə uzanıb gözlərini yummuşdu və bütün gücünü, diqqətini toplayıb zənnlə o solğun çöhrəyə baxırdı; əlbəttə, hələ bu uşağın xəbəri yoxdu ki, illər keçəcək və o, bir ucu İrandan, bir ucu Turandan tutmuş, dünyanın ən döviətli adamı olacaq, xəzinəsinin daşı, qaşı çəki ilə çəkiləcək, ilxılarına şahzadələr həsəd aparacaq, xurcunları ipək-qumaş dolu dəvə karvanları İrandan, Turandan kecib, Məğrib səhralarını adlayıb Əndəlisəcən ellər-obalar dolaşacaq, gəmiləri deryalar üzəcək, əlbəttə, hələ bu uşağın xəbəri yox idi ki, ağına-bozuna baxmadan, insaflı və insafsız

yollarla, yaltaqlıqla və hədə-qorxu ilə, ayaq öpməklə və baş kəsməklə, yalandan gülməklə və yalandan ağlamaqla bütün ömrü boyu mal-dövlət yığacaq, öz dünyasını hamını heyrətə gətirən və hamını da çəkindirən, ürkdən bir nagıl dünyasına çevirəcək; əlbəttə, hələ bu uşağın xəbəri yox idi ki, uzun-uzun illər keçəcək və o, son məqamda özü ilə beləcə üzbəüz dayanacaq.

O, gözlərini yumub zənnlə bu solğun çöhrəyə baxırdı və təəccüb edirdi ki, bu zəif vücut o qüvvəni, o ehtirası ki, heç nəyin qabağında dayanmadı və heç nədən indi üləmaların da hesablayıb qurtara bilmədiyi bu cah-cəlalı yaratdı; sonra o buna təəccüb etdi ki, nə üçün birdən-birə o uşağı xatırladı; uzun-uzun illər boyu o uşaq tamam silinib xatirədən getmişdi, çox-çox uzaqlarda — ünyetməz bir uzaqlıqda qalmışdı və necə oldu ki, birdən-birə belə bir şəffaflıq yaratdı, birdən-birə beləcə peyda oldu?

O, zənnlə bu solğun çöhrəyə baxdı və daha onların ikisindən başqa dünyada heç kim yox idi; dünyada yalnız bir şəffaflıq, bir də ki, çoxdan unudulmuş paklıq, təmizlik vardı və bu təmizlik içində o solğun çöhrə görünürdü və birdən-birə ona elə gəldi ki, bu şəffaflıq su şəffaflığıdı və o solğun bəniz də suyun altından ona baxır; uzun saçları suyun içində yayılmışdı, gözləri suyun içində donmuşdu; ona belə gəldi və birdən-birə də nəfəsi qaraldı, elə bil ki, təzədən onillikləri, iyirmiillikləri geri adlayıb yenə həmin solğun bənizli uşaq olmuşdu və suyun içində də gözləri beləcə donub qalan indi özü idi; amma yox, heç vaxt belə ola bilməzdi, çünki Dədə Qorqud belo söyləmişdi: «—Ölən adam dirilməz. Çıxan can geri gəlməz». Və b zaman elə bil ki, o özü özündən ayrılıb, öz içindən çıxıb bir hava kimi, bir yüngüllük kimi, özü öz taxtının üstünə qondu və yuxarıdan aşağı özünə baxdı: ağappaq saçları uzanmış, ağappaq saqqalı uzanmış, gözləri qapanmış, arıq sifətinin qansız dodaqları səyriyən bir qoca gördü və elə bil ki, bu qocanı görüb diksindi, bu qocanın yanından, bu qocanın göm-göy sifətindən qorxdı, bu qocanın yaşadığı uzun-uzun illərin çoxluğundan dəhşətə gəldi və birdən-birə də elə bil ki, o yüngüllüyü, o havanı nəyəsə pərçim etdilər, sıxdılar, çünki hər şey yox olmuşdu dünyada, təkcə bu ağ saçlar və gömgöy sifət qalmışdı; uzun-uzun illər boyu yığılmış, əldə edilmiş var-dövlət bir heç olmuşdu, cah-cəlal bir heçə dönmüşdü və bütün dünyada təkcə bu qoca qalmışdı.

Yenə həmin şəffaflıq hər torəfi бүürüdü, amma o solğun uşaq çöhrəsi həmin şəffaflıqdan əridi, yox oldu və o, bütün vücudu ilə hiss etdi ki, bu şəffaflıq içində başqa nəsə görünməli idi; bu «nə isə» çoxdan unudulmuş bir görünüş idi,

amma nə idi - bilmirdi, amma bilirdi ki, «nə isə» var və həmin "nə isə" bu şəffaflıqda görünməli idi; illərin kirəc bağlamış qatları arasından, illərin yorğunluğu altından, illərin tələsikliyi, vaxt çatışmazlığı altından, haqq-hesablar altından çıxmalı idi və bu şəffaflıqda görünməli idi.

Sonra onun yumulmuş gözlərinin qarşısındakı şəffaflığa bir zümrüd yaşıllığı qondu və o əvvəlcə təəccüb etdi ki, daş-qaş şö'ləsi bu şəffaflığa necə sirayət edə bildi? Sonra başa düşdü ki, bu zümrüd yaşıllığı zümrüdə yaşıllığı, firuzənin göylüyü deyil, bu o meşənin göylüyü, yaşıllığı idi, köksü gözəl dağlardakı o meşəyə gün dvymişdi və bu şö'lə də o meşənin şö'ləsi idi.

O, həmin «nə isə»ni xatırladı və hər tərəfi bürümüş meşə yaşıllığı içində neçə-neçə illər bundan əvvəlki sarı bülbülü gördü və sarı bülbülün nəğməsini eşitdi, amma meşədəki yox, əvvəlki nəğməsini eşitdi, hüzulü, kədərli nəğməsini.

O bilirdi ki, bu dəm qız-gəlini başının üstündə dayanıb, oğlanları, kürəkənləri onun taxtının ətrafına düzülüb, koniz-qaravaşlar onun üçün nəğmə oxuyur, ud çalır, bunu bilirdi, amma heç kimi gormür və heç nəyi eşitmirdi, gözlərinin qabağında təkcə bu meşə yaşıllığı idi, bu meşə yaşıllığı içindəki o sarı bülbül idi və bir də o sarı bülbülün nəğməsini eşidirdi, amma meşədəki yox, əvvəlki nəğməsini eşidirdi, hüznü, kədərli nəğməsini.

Onda yaz gəlmişdi və onun təzə saldırdığı bağça başdan-başa gül açmışdı, çiçəklənmişdi və heç kim ağlına gətirmirdi ki, bu təzə bağçanın sahibi cavan tacir - gündən-günə şöhrətlənən, gündən-günə dövlətlənən və bu şöhrət üçün, bu dövlət üçün gecəsini gündüzə qatan, biri Həbəşistandan, biri Çindən, biri Hindistandan, biri də Dəclə sahilində dörd gözəllər gözəli arvadlarının yatağına belə girməyə vaxt tapmayan cavan tacir bir vaxt ac-yalavac bir yetim idi və həmin yetim öz aclığından ayrılmaq üçün ağlasığan da etdi, sığmayan da, sonra dayana bilmədi, həmişə çoxu az gördü, doymadı, həm bəxti gətirdi bu dünyada, həm zehni itiydi, fərasətliydi, yığıdınca yığdı, qızıl qızıl gətirdi, dünyanın ən böyük və ən təmiz almazları, zümrüdlər, yaqutlar, firuzələr, mirvarilər saxsı küplərə dolduruldu və bu saxsı küplərin sayını artırmaq hərisliyi dünyada onun üçün hər şeyi əvəz etdi.

Elə bil ki, saxsı küplərin kölgəsi onun yumulmuş gözlərinin qarşısındakı o meşə yaşıllığını, o sarı bülbülün işığını söndürmək istədi, amma o, bütün gücünü topladı və həmin meşə yaşıllığına kölgə düşməyə qoymadı və yenə də dünyada heç nə və heç kim yox idi, nə o saxsı küplər, nə o hərislik, nə

aldadılıb var-dövləti əlindən alınmış və təsbeh daşları sapa düzülən kimi, uzun-uzun illərin sayına düzülmüş saysız-hesabsız adamların ah-fəğanları - heç nə yox idi, təkcə köksü gözəl dağlardakı o meşəyə gün dəymişdi, bir də o bülbül idi, amma bülbül meşədəki nəğməsini yox, əvvəlki nəğməsini ötürdü, yenə də həmin kədərlə, hüznə ötürdü, bir də ki, o ağsaçlı, ağsaqqallı, üzünə gömgöy bir rəng çəkilmiş qoca idi.

Onda yaz gəlmişdi və o təzə bağça başdan-başa gül açmışdı, çiçəklənmişdi və bağçanın ortasında yeddi yerdo qızıldan tökülmüş balıqların ağzından fəvvarə vuran ağ mərmər çarhovuz dünyanın ən zərif sərinliyini bu bağçaya getirirdi, müşk-ənbərli çarhovuz suyunun güllərin, çiçəklərin ətrinə qarışırdı, nar ağacları, gilənar ağacları, ərik, şaftalı, gavalı ağacları, hamısı güllüyə dönmüşdü və həmin müşk-ənbər ətirli, güllü-çiçəkli yaz günlərinin birində bağçanın yanından bir dərviş ötdü; bu dərvişin əlində tutduğu təbərzinin dəmir ayparasının üstünə sarı bir bülbül qonmuşdu - dərviş sap kimi nazik dəmir zəncirlə bülbülün ayağını təbərzinin taxtasına bağlamışdı və həmin bülbül o dəm dünyanın ən dərddi-ələmli nəğməsini ötürdü.

O, ayağı narın zəncirli bu sarı bülbülə baxdı və bir kəlmə də söz deməyib dərvişin hind qozu qabığından qayrılmış kəşkülünə bir-birinin dalınca on qızıl atdı və zənciri qırdı, bülbülü bağçaya apardı, qızıldan böyük bir qəfəs düzəltdirdi, qəfəsi çarhovuzun yanında ən səfalı yerdə asdırdı, bülbülü bu böyük qızıl qəfəsin içinə saldı və hər gün bir səhər tezdən, bir də axşamçağı vaxt tapıb bu böyük qızıl qəfəsin içindəki bülbülə tammaşa eləməyə gəldi.

Sarı bülbül o böyük qızıl qəfəsin içində, o güllü-çiçəkli səfalı bağçada, o yeddi fəvvarəli sərinlikdə, o müşkənbər ətrində səhər-axşam oxumağa başladı, amma bülbül yenə də həmişə yanıqlı ötdü və onun ötdüyü bu nəğmələr səhər-axşam dünyanın dərindən, qəmindən xəbər verdi, o kiçik sarı varlıq hər tərəfə o qədər dərd, qəm səpələdi ki, elə bil bu bağçanın gülləri, çiçəkləri yayın istisindən, payızın çiskindən saralıb-solmadı, bülbülün bu nəğmələrindən saralıb-soldu.

O, başqa bir bülbül tapdırıb qəfəsə saldırdı ki, sarı bülbül tək qalmasın, kar eləmədi, qəfəsi daha da boyütdürdü, genişləndirdi, kar eləmədi, axırda günlərin bir günündə bütün işini-gücünü atıb ilxısının gözü olan göydəmir ürgəni mindi və çapıb bağçaya girdi, qızıl qəfəsin ağzını açdı, sarı bülbülü qəfəsdən buraxdı və göydəmir ürgəni bülbülün ardınca çapmağa başladı; tacirliyə qurşanmış bir yeniyetmə də onu tək buraxmadı, onunla yanaşı çapdı.

Sarı bülbül dağlar aşıb, dərələr keçdi, çaylarda çimib, bulaqlardan su içdi, az getdi, çox getdi, dərə-təpə düz getdi, axırda gəlib köksü gözəl o dağlardakı meşəyə çatdı və meşədəki qoca bir palıd ağacının ovuğunda köhnə yuvaya girdi; sarı bülbül o qədər uçmuşdu ki, tamam taqətsizdi, amma güclə başını qaldırıb meşəyə baxdı və bu dəm meşəyə gün dəydi, meşənin yaşıllığı günün şüaları altında alışıb yandı, göz qamaşdırdı və bülbül bütün gücünü toplayıb oxumağa başladı.

Köksü gözəl o dağlardakı meşədə o dəm sarı bülbül dünyanın ən cəhcəhli nəğməsinə oxıdı və bu nəğmə dünyanın yaxşı-yaxşı işlərindən xəbər verdi, bu nəğmə güldən, çiçəkdən danışdı, dünyanın gözəl meşələrindən, saf bulaqlarından, təmiz deryalarından söylədi; sarı bülbülün nəğməsi ürəyə sevinc gətirdi, şadlıq gətirdi, bu nəğməyə köksü gözəl dağlar qulaq asdı, kölgəli qayalar, kəklikli çınqıllar, işıqlı çəmənlər qulaq asdı və bu nəğməyə, bir də ki, yeniyetmə tacirlə o, qulaq asdı.

O, çapaçapdan başdan-ayağa köpük bağlamış göydəmir ürgənin belində oturub bu qoca palıd ağacına baxırdı, bu ağacın gövdəsindəki kiçik ovuğa baxırdı və bülbülün nəğməsinə qulaq asırdı; o başa düşürdü ki, bu nəğmə sarı bülbülün son nəğməsidir və o burasını da başa düşürdü ki, sarı bülbül özü də bunu hiss edir, oxuyur, bülbül özü də bilir ki, son nəğməsidir, ötür.

Və sarı bülbülün nəfəsi kəsildi, nəğməsi sona yetdi.

Meşəyə sükut çökdü.

Köksü gözəl o dağlardakı meşəyə çökmüş sükutu yeniyetmə tacir pozdu:

- Axmaq bülbül, -dedi. -Qızıl qəfəsdə, gülün, çiçəyin içində bəslənirdin, oranı bəyənmədin, bir ağac ovuğunu ondan üstün tutdun, axırda da ürəyin partladı, öldün.

O, gözlərini palıdın ovuğundakı yuvadan çəkib yeniyetmə tacirə baxdı və heç nə demədi.

Sonra göydəmir ürgəni çapıb meşədən çıxdı.

Köksü gözəl o dağlardakı meşə arxada qaldı.

Sonra o meşə tamam yaddan çıxdı və o sarı bülbül də tamam unuduldu.

Günlər, aylar, illər keçdi və bu uzun-uzun illər boyu o meşə də, o bülbül də heç vaxt yada düşmədi.

İndi birdən-birə o meşənin zümrüd yaşıllığı hər tərəfə бүрүdü, amma bu zümrüd yaşıllığın içində sarı bülbül meşə nəğməsini oxumadı, elə hey əvvəlki nəğməsini, dərddli-ələmli nəğməsini oxudu.

O, gözlərini qapayıb hər tərəfi бүрүmüş bu meşə yaşıllığına baxırdı və çox istəyirdi ki, bülbül bu dәм onun qulaqlarında həmin nəğməsini oxusun, dünyanın gözəl nişələrindən, saf bulaqlarından, təmiz dəryalarından xəbər versin, dünyanın yaxşı-yaxşı işlərindən danışsın, amma sarı bülbül onun gözləri qarşısındakı bu yaşıllıq içində elə hey öz dərddli nəğməsini oxuyurdu və o, başa düşdü ki, bu nəğmə əslində onun özünün köksündən qopub gələn bir nəğmədi, onun özünün son nəğməsidi və bu son nəğmə heç cürə o meşə nəğməsinə çevrilmir.

Sonra hər tərəfi бүрүmüş meşə yaşıllığı yox oldu, bülbülün nəğməsi də kəsdi və yenə də hər tərəfi bir bozluq бүрүdü və bu bozluq içində, o, yenə elə bil ki, yuxarıdan aşağı özünə baxdı, yenə ağ saçları, ağ saqqalı, gömgöy arıq sifəti gördü, amma bu dəfə daha diksinmədi, çünki diksinməyə vaxt qalmamışdı, həmin qaranlıq quyunun dibi onu özünə çəkirdi.

Onun saz dinləməyə, Dədə Qorqud boylarına qulaq asmağa əməlli-başlı vaxtı olmamışdı, işlərindən macal tapmamışdı, amma bu axır məqamda da onu Dədə Qorqudun sözləri ilə səslədilər; onu heç vaxt üzünü görmədiyini atası səslədi: «—Oğul, oğul, ay oğul. Qarşı yatan dağın yüksəyi, oğul. Güclü belim qüvvəti, canım, oğul. Qaranqulu gözlərim aydını, oğul».

O yuxarıdan aşağı özünə baxdı və təkcə təəccüblənməyə macal tapdı ki, bu cür ağsaçlı, ağsaqqallı da oğul olar?; bir də ona imkan tapdı ki, köksü gözəl o dağlardakı meşədə yeniyetmə taciri xatırlasın və bütün gücünü - son gücünü toplayıb öz-özünə pıçıldasın: «-Axmaq yeniyetmə»; sonra həmin qaranlıq quyunun dibinə uçdu və hər şey bitdi.

*May, 1980.*

<http://www.kitablar.com>

<http://www.kitablar.org/>